

INF1820: Introduksjon til språk-og kommunikasjonsteknologi

Syvende forelesning

Lilja Øvrelid

6 mars, 2017

Ordklassetagging

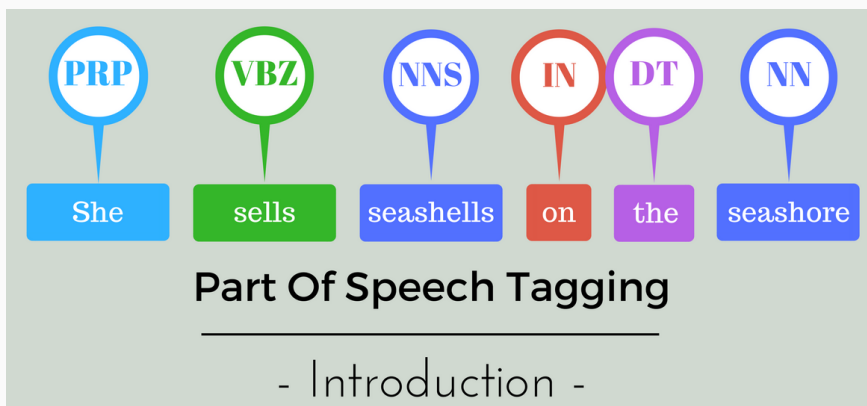
Ordklasser?

- Bindeledd mellom ordet og setningen (syntaks):
 - Sier noe om hva slags kontekster et ord forekommer i
 - Sier noe om uttale (*record, content, discount*)
- Helt essensiell i en rekke språkteknologiske applikasjoner:
 - Talesyntese
 - Morfologisk analyse
 - “Chunking”, syntaktisk parsing
 - Word Sense Disambiguation
 - Informasjonsekstraksjon

2

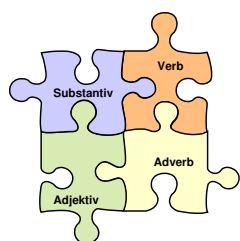
Ordklassetagging

- Input: streng av ord og en spesifisert mengde tagger (taggsett)
- Output: en tagg per ord

3

- De fleste engelske ord er entydige
- Men mange av de mest frekvente ordene er flertydige
- Tall fra Brown-korpuset:
 - 11.5% av engelske ordtyper er flertydige
 - 40% av Brown tokens er flertydige
- Heldigvis er ikke alle lesninger like sannsynlige
- Flertydighet:
 - Book/VB that/DT flight/NN ./.
 - Does/VBZ that/DT flight/NN serve/VB dinner/NN ?/.

- **Taksonomi** -
 - uttømmende, gjensidig utelukkende, styrt av et prinsipp
- Alle ord havner i en klasse og ingen ord havner i mer enn én klasse

3 slags kriterier:

1. formelle eller morfologiske kriterier
2. funksjonelle eller syntaktiske kriterier
3. betydningsmessige eller semantiske kriterier

Ordklassetagging

Mulige innfallsvinkler til oppgaven:

- **Default-taggeren:** tildeler alle ord samme tagg, den mest frekvente (NN)
 - ca. 13% korrekt taggedde ord (Brown)
- **Regulære uttrykk:** tildeler tagger basert på matchende uttrykk
 - `r'.*ing$', 'VBG'`
 - `r'.*ed$', 'VBD'`
 - `r'.*es$', 'VBZ'`
 - `r'.*ould$', 'MD'`
 - `r'.*\'s$', 'NN$'`
 - `r'.*s$', 'NNS'`
 - `r'^-?[0-9]+(.[0-9]+)?$', 'CD'`
 - `r'.*$', 'NN'`
 - ...
 - ca 20% korrekt taggedde ord (men rom for forbedring!)

- **Oppslagstaggeren:** tildeler hvert ord dets mest frekvente ordklassetag (basert på en unigrammodell)
 - dersom vi lagrer de 100 mest frekvente ordene og deres tagger får vi
 - ca. 46% korrekt taggedde ord (Brown)
- Kan kombinere taggere (s.k. “back-off”)

Algoritmer for ordklassetagging

- To hovedkategorier:
 1. **Regelbaserte taggere:** stor database med håndskrevne regler. Eksempel: *book* er substantiv, og ikke verb, dersom etterfølger en determinativ
 - Constraint Grammar-tagger
 2. **Probabilistiske taggere:** bruker et ordklassetagget korpus (“treningskorpus”) til å beregne sannsynlighet for en gitt tagg i en gitt kontekst
 - Hidden Markov Models (HMM-tagger)

Regelbasert tagging

Regelbasert tagging

1. Preprosessering: tokenisering, setningssegmentering
2. Morfologisk analyse: hvert ord tildeles en liste av mulige tagger
3. Disambiguering: Håndskrevne regler **disambiguerer**
 - Morfologisk analyse (transduser) mapper mellom ordform og mulige trekk
 - Constraint Grammar – sentral regelformalisme som har resultert i taggere for en rekke språk, deriblant engelsk og norsk

- Tildeler hvert ord alle mulige tagger
 - Fullformsleksikon
 - Alle ord: løp, løper, løpt, ...
 - Med tilhørende tagger
 - To-nivå morfologi: lekseleksikon + morfologisk analysator
 - Finsk: 2000 forskjellige former for substantiver, 12000 for verb!

Regelbasert disambiguering

- Håndskrevne regler (som regel flere tusen)
 - Eksempel: fjerner alle lesninger av *that* untatt ADV-lesningen, feks *It isn't **that** strange*

Given input: "that"

if

```
(+1 A/ADV/QUANT) ;if next word is adj/adverb/quant  
(+ 2 SENT-LIM) ;followed by sent limit  
(NOT -1 SVOC/A) ;previous word is not a verb  
;like 'consider'
```

then eliminate non-ADV tags

else eliminate ADV

- Norsk: Oslo-Bergen taggeren
- Test taggeren i LAP: <http://www.mn.uio.no/ifi/english/research/projects/clarino/>

```
"<som>" SELECT:3261 (prep) IF  
  (1 pron-akk)  
  (NOT 1 pron-nom)  
;  
# "Ei jente som (prep) meg"))
```

HMM-tagging

- **Probabilistiske taggere:** bruker et ordklasseslagget korpus (“treningskorpus”) til å beregne sannsynlighet for en gitt tagg i en gitt kontekst
 - Hidden Markov Models (HMM-taggere)

Sannsynlighet (repetisjon)

- **Distribusjon:** mengde (ikke-negative) tall som summerer til 1.
 - Eksempel: terningkast
 - Seks resultater, antar typisk at disse er like sannsynlige: $1/6$ (**uniform** distribusjon)
- **Utfallsrommet (“sample space”):** mengden Ω av mulige utfall, hvert utfall er assosiert med en sannsynlighet, summerer til 1.
 - $\Omega = \{1, 2, 3, 4, 5, 6\}$

Sannsynlighet (repetisjon)

- **Hendelser** (A, B, C, \dots) (“events”) er delmengder av denne mengden
- En sannsynlighetsfunksjon P er en funksjon fra hendelser til intervallet $[0, 1]$
- $P(A)$ gir sannsynligheten for hendelsen A
 - Med terning: $P(\{2\}) = \frac{1}{6}$, $P(\{2, 4, 6\}) = \frac{1}{2}$

16

Sannsynlighet (repetisjon)

- **Felles** sannsynlighet (“joint probability”) for to hendelser A og B er sannsynligheten for at begge hendelser finner sted, $P(A \cap B)$
 - kaster to mynter, første er kron, andre er mynt
- **Uavhengighet**: sannsynligheten for en påvirker ikke sannsynligheten for den andre. To hendelser er uavhengige hvis

$$P(A \text{ og } B) = P(A)P(B)$$

(Multiplikasjonsregelen)

17

- **Betinget** sannsynlighet (“conditional probability”)
- Lar oss håndtere **avhengige** hendelser
- Multiplikasjonsregelen:

$$P(A \cap B) = P(A)P(B|A) = P(B)P(A|B)$$

Bayes regel

- Betinget sannsynlighet

$$P(A|B) = \frac{P(A \cap B)}{P(B)}$$

- Multiplikasjonsregelen:

$$P(A \cap B) = P(A|B)P(B)$$

$$P(A|B)P(B) = P(B|A)P(A)$$

- Bayes regel

$$P(A|B) = \frac{P(B|A)P(A)}{P(B)}$$

Bayes regel

- Bayes regel viser hvordan vi kan beregne inverse sannsynligheter, dvs dersom vi vet $P(A|B)$, hvordan kan vi beregne $P(B|A)$?
- Noen begreper

The diagram shows two versions of Bayes' theorem. The first equation is $P(A|B) = \frac{P(B|A)P(A)}{P(B)}$. The second equation is $P(B|A) = \frac{P(A|B)P(B)}{P(A)}$. In the second equation, the terms $P(A)$ and $P(B)$ are circled in red and labeled as 'Prior probability'. A blue line points from the label 'Posterior probability' to the term $P(B|A)$ in the second equation. A green line points from the label 'Likelihood' to the term $P(A|B)$ in the second equation.

20

Bayes regel

- Eksempel fra et sykehus
 - 10% av pasientene har en leversykdom
 - 5% av pasientene er alkoholiker
 - Av pasientene med leversykdom er 7% alkoholikere
 - Hva er sannsynligheten for at en pasient som er alkoholiker har en leversykdom?
- Løsning med Bayes regel
 - Pasient har leversykdom $P(A) = 0.10$
 - Pasient er alkoholiker $P(B) = 0.05$
 - Pasient som har leversykdom er alkoholiker $P(B|A) = 0.07$

$$P(A|B) = \frac{P(B|A)P(A)}{P(B)} = \frac{0.07 \times 0.10}{0.05} = 0.14$$

21

- Argmax-notasjon:
 - $\operatorname{argmax}_x f(x)$ verdien av x som maksimerer $f(x)$
 - $x_0 = \operatorname{argmax}_x f(x)$ betyr at $f(y) \leq f(x_0)$ for alle y

HMM-tagging

- Tagging som klassifiseringsoppgave:
 - Gitt en sekvens med ord
 - Hva er den mest sannsynlige taggsekvensen?
- Utfallsrom: alle mulige taggsekvenser t_1^n
- Betinget på de observerte ordene w_1^n
- Den taggsekvensen som gir oss høyest sannsynlighet $P(t_1^n | w_1^n)$
- $\hat{t}_1^n = \operatorname{argmax}_{t_1^n} P(t_1^n | w_1^n)$

HMM-tagging

- Men hvordan beregner vi $P(t_1^n | w_1^n)$?
- Vi bruker Bayes regel til å transformere denne formelen til sannsynligheter det er lettere å beregne
- Bayes regel lar oss bryte ned en betinget sannsynlighet til tre andre sannsynligheter (likelihood, prior og prior):

$$P(A|B) = \frac{P(B|A)P(A)}{P(B)}$$

- Da får vi

$$\hat{t}_1^n = \operatorname{argmax}_{t_1^n} \frac{P(w_1^n | t_1^n) P(t_1^n)}{P(w_1^n)} = \operatorname{argmax}_{t_1^n} P(w_1^n | t_1^n) P(t_1^n)$$

24

HMM-tagging

- Beregner altså to sannsynligheter:
 1. $P(t_1^n)$ – prior-sannsynligheten for taggsekvensen
 2. $P(w_1^n | t_1^n)$ – likelihood for ordsekvensen
- Fremdeles vanskelig å beregne

25

HMM-tagging

- HMM gjør 2 forenklerende antagelser:
 1. sannsynligheten for et ord avhenger bare av ordets egen tagg, dvs uavhengig av de andre ordene og taggene rundt:

$$P(w_1^n | t_1^n) = \prod_{i=1}^n P(w_i | t_i)$$

2. sannsynligheten for en tagg er kun betinget av foregående tagg (bigram/Markov-antagelsen)

$$P(t_1^n) \approx \prod_{i=1}^n P(t_i | t_{i-1})$$

26

HMM-tagging

- Disse setter vi inn i den tidligere formelen:

$$\hat{t}_1^n = \operatorname{argmax}_{t_1^n} \prod_{i=1}^n P(w_i | t_i) P(t_i | t_{i-1})$$

- Med denne kan vi beregne en taggsekvens for en gitt ordsekvens

27

To slags sannsynligheter:

1. “tag transitions”: sannsynligheten for en tagg gitt den foregående taggen

- Feks $P(NN|DT)$ vs $P(DT|NN)$

Disse kan vi beregne fra et korpus (MLE)

$$P(t_i|t_{i-1}) = \frac{C(t_{i-1}, t_i)}{C(t_{i-1})}$$

To slags sannsynligheter (forts.):

2. “word likelihood”: sannsynligheten for et ord, gitt en tagg

- Feks *is* er sannsynlig gitt taggen VBZ

Beregner fra et korpus

$$P(w_i|t_i) = \frac{C(t_i, w_i)}{C(t_i)}$$

- Et eksempel: *race* kan være både VB og NN
 - (1) Secretariat/NNP is/BEZ expected/VBN to/TO **race/VB** tomorrow/NR
 - (2) People/NNS continue/VB to/TO inquire/VB the/AT reason/NN for/IN the/AT **race/NN** for/IN outer/JJ space/NN
- La oss tagge ordet *race* i setning (1) over.

Antar at de tidligere ordene har blitt tagget:

Secretariat/NNP is/BEZ expected/VBN to/TO **race/??**
tomorrow

- $P(\text{race}|\mathbf{VB}) \times P(\mathbf{VB}|\text{TO})$
 - Gitt at vi har et verb, hvor sannsynlig er det at ordet er *race*?
 - Gitt at forrige tagg er TO, hvor sannsynlig er det at taggen er VB?
- $P(\text{race}|\mathbf{NN}) \times P(\mathbf{NN}|\text{TO})$
 - Gitt at vi har et substantiv, hvor sannsynlig er det at ordet er *race*?
 - Gitt at forrige tagg er TO, hvor sannsynlig er det at taggen er NN?

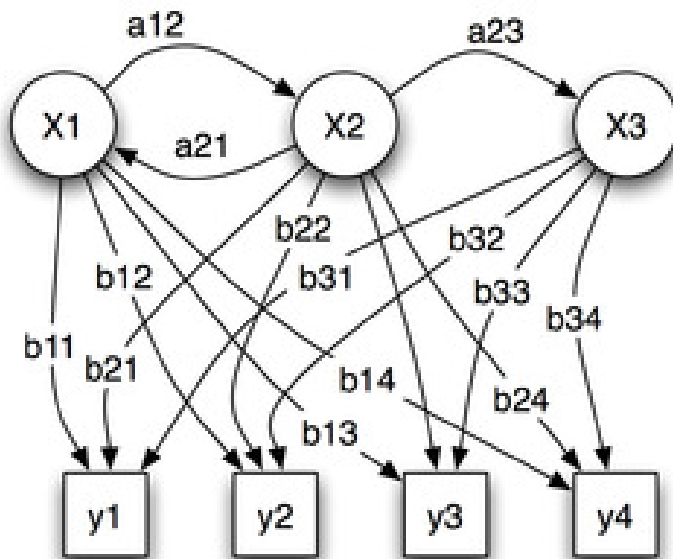
- Fra treningskorpuset har vi at:
 - $P(t_i|t_{i-1})$: $P(\text{VB}|\text{TO}) = 0.34$; $P(\text{NN}|\text{TO}) = 0.021$
 - $P(w_i|t_i)$: $P(\text{race}|\text{NN}) = 0.00041$; $P(\text{race}|\text{VB}) = 0.00003$
- Vi multipliserer og finner den mest sannsynlige tolkningen:
 - $P(\text{VB}|\text{TO}) \times P(\text{race}|\text{VB}) = .34 \times .00003 = .00001$
 - $P(\text{NN}|\text{TO}) \times P(\text{race}|\text{NN}) = .021 \times .00041 = .000009$
- VB er mest sannsynlig!

- Forresten er *race* NN i 98% av tilfellene:
 - $P(\text{VB}|\text{race}) = 0.02$
 - $P(\text{NN}|\text{race}) = 0.98$
- Hvordan finner vi sannsynlighetene?
 - treningskorpuser med manuelt annotert tekst
 - tidkrevende og nøyaktig arbeid utført av lingvister

- HMM'er er en utvidelse av endelig tilstandsmaskiner (FSA'er)
- FSA'er defineres ved en mengde tilstander og en mengde transisjoner mellom disse i henhold til input-observasjoner
- En **vektet** FSA er en utvidelse av en FSA der hver transisjon er forbundet med en sannsynlighet: uttrykker hvor sannsynlig den overgangen er
- Sannsynlighetene for alle transisjoner fra en tilstand summerer til 1 (distribusjon)

- En HMM gir oss muligheten for å snakke om både observerte hendelser (ord) og skjulte hendelser (ordklasser)
- Definert ved:
 - $Q = \{q_0, q_1, q_2, \dots, q_{n-1}\}$: en endelig mengde **tilstander**
 - $A = a_{11}a_{12} \dots a_{n1} \dots a_{nn}$: matrise over **transisjonssannsynligheter** A , der hver a_{ij} gir sannsynligheten for overgangen fra tilstand i til tilstand j , slik at $\sum_{j=1}^n a_{ij} = 1$
 - $O = o_1o_2 \dots o_T$: en sekvens av **observasjoner**
 - $B = b_i(o_t)$ **observasjonssannsynligheter** ("emission probabilities"), gir sannsynligheten for at en observasjon o_t blir generert fra tilstand i
 - q_0, q_F : en starttilstand, en slutttilstand

HMM-tagging

- x = tilstander, y = observasjoner, a = transisjonssannsynligheter, b = observasjonssannsynligheter

36

HMM-tagging

- To typer sannsynligheter
 1. transisjonssannsynligheter (A) – prior
 2. observasjonssannsynligheter (B) – likelihood

37

- Ordklasser (tilstander) genererer ord

